

справедливості, которая становиться его личностной ценностью и проявляется в справедливом отношении к каждому без исключения ученику.

Ключевые слова: социальная справедливость, моральная ценность, диалог, intersubъективное взаимодействие, психологическое равенство.

Klochek L. V. Value-dialogical paradigm of social justice in educational interaction. The article proves the feasibility of value-dialogic paradigm of social justice in teaching interaction, based on a combination of value and dialogic approaches. There is the position value approach presented, under which a person is defined as the highest value that deserves an appropriate value attitude to his surroundings; confirming itself as a value, it finds valuable personal attitude that determines its value treatment to another; value social justice occupies a leading place among the values of the individual teacher, because the meanings are defined by educational activities of humanistic ideals. The position of dialogical approach is determined, in which the dialogical relations of subjects appear as the optimal conditions for their constructive cooperation; dialogue is a way of verbal communication and phenomenon of intersubjective interaction based on dialogic orientation of the participants; format dialogic interaction sets the psychological equality between the parties and implements bilateral developmental impact, as reflected in positive changes in the moral development of the personality of each subject interaction. There is the author's understanding of the value-dialogical approach presented, which emphasize that achievement of social justice in educational interaction becomes possible due to the dialogue relations of teachers and students. Humanization of relationship provided by the presence in the structure of moral values of a personality of the teacher, the values of social justice, which becomes its personal value (quality) and appears in the value (equal, impartial, objective) attitude to every student without exception and thus sets the vector moral behavior of the teacher.

Keywords: social justice, moral values, dialogue, intersubjective interaction, psychological equality.

Відомості про автора:

Клочек Лілія Валентинівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ, Україна, klochekl55@i.ua

Information about the author:

Klochek L. V. – candidate of Psychology, Associate Professor, Doctoral student of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova, Kiev, Ukraine, klochekl55@i.ua
Статтю подано до друку 01.06.2017.

УДК 159. 922

© С. Л. Кравчук, 2017

С. Л. Кравчук (м. Київ)

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА НЕКОНСТРУКТИВНИХ ФОРМ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Кравчук С. Л. До проблеми дослідження духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту. В статті розглядається проблема дослідження психологічних особливостей зв'язку духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту.

Проаналізовано зміст поняття «духовність» у психології. Показано, що духовність є соціально-моральною цінністю та виступає механізмом буття людини, що функціонує та розвивається у ціннісному полі. Проаналізовано, що сутність духовності виражається у позитивній свободі, у гуманізмі, у творенні світу з добром для людей, у здатності пізнавати, у толерантності.

Показано, що до неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері можна віднести: девіантну, делінквентну та агресивну поведінку. Проаналізовано специфіку девіантної поведінки особистості. Показано, що девіантна поведінка – це система вчинків, дій людини, що не відповідають загальноприйнятим нормам у даному суспільстві, зокрема нормам моралі, права, культури, психічного здоров'я. Показано, що девіантна поведінка супроводжується різними проявами соціальної дезадаптації. Проаналізовано специфіку делінквентної поведінки. Показано, що делінквентна поведінка – це сукупність протиправних вчинків, дій кримінального характеру. Показано, що агресію слід розглядати як психічний стан, властивість особистості, об'єкт потреби та поведінковий прояв. Проаналізовано особливості агресивної поведінки як однієї з форм неконструктивної поведінки. Показано, що бездуховність виступає одним з істотних факторів неконструктивних форм поведінки молоді.

Ключові слова: духовність, політико-правова сфера, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, агресивна поведінка.

Постановка проблеми. Проблема дослідження психологічних особливостей зв'язку духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки особистості у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту є важливою та актуальною у сучасному українському суспільстві.

Політико-правова сфера являє собою галузь реалізації владно-політичних та суспільно-правових відносин. Конституційно-правова політика повинна визначати зміст правових норм, практику їх застосування у діяльності судів, правоохоронних органів, юридичних та фізичних осіб, пов'язаних із застосуванням права.

Однією з важливих задач сучасної України є рух до правової держави. Ціль правової держави – це розширення прав особистості, вдосконалення конституційно-правових механізмів їх реалізації та захисту.

Сучасна конституційно-правова політика України потребує реформи. Сьогодні Конституція в повній мірі не гарантує захист прав і свобод особистості та знаходиться у протиріччі з політико-правовим життям суспільства.

В кожній соціальній системі присутні відхилення чи девіації в різній мірі вираженості. Соціально-негативний характер девіацій деструктивний як для особистості, так і для суспільства [4]. Наслідком відхилень від нормальної поведінки є руйнування спокійного укладу життєдіяльності людини [6]. Девіантна поведінка значної маси населення може втілювати для країни небезпечні руйнівні тенденції. У засобах масової інформації все частіше з'являються повідомлення про корупцію, тероризм, замовні вбивства, захоплення заручників, шантажу тощо.

Дорослі люди чи діти з надмірним рівнем агресивності мають тенденцію до різних проявів антисоціальної поведінки [8]. Агресія може формувати життєву позицію особистості. Надмірна агресивність часто стає причиною відторгнення особистості в колективі, що підвищує ризик алкоголізму, наркоманії та антисоціальної поведінки у майбутньому.

Агресія важко прогнозується і часто не піддається контролю [9]. Проблема контролю агресії особистості на даний момент розвитку та функціонування суспільства є надзвичайно важливою та актуальною.

Молодь виступає одним з активних психологічних суб'єктів. Саме тому у молоді самим виразним чином проявляються вияви соціально неприйнятної поведінки. За дослідженнями

встановлено, що у студентської молоді ще не сформований стійкий світогляд. У молоді повільно формується почуття обов'язку, моральні та етичні установки, відповідальність, самообмеження.

Перед нами постає наступна проблема: в чому полягають особливості зв'язку духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту?

Аналіз даної проблеми передбачає пошук відповідей на ряд фундаментальних питань, серед яких найбільш сутнісним є питання про сутність категорії «соціальна норма» та про відхилення від неї.

Аналіз наукових досліджень. Проблема духовності, духовних цінностей, духовного потенціалу знайшла своє відображення у працях таких вчених як: Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, Б. С. Братусь, Л. Н. Вавілова, Г. К. Гізатова, Р. М. Грановська, С. А. Белорусов, О. М. Двойнін, А. І. Зеличенко, Ю. М. Зенько, В. В. Знаков, І. М. Ільчева, Н. В. Ініна, К. М. Карпінський, О. В. Киричук, О. І. Климишин, А. Х. Маслоу, Н. В. Марьясова, В. П. Москалець, Г. В. Оллпорт, М. В. Савчин, Ю. В. Саєнко, В. І. Слободчиков, Т. В. Смирнова, Д. М. Угринович, В. Е. Франкл, Е. З. Фромм, С. А. Черняєва, К. Г. Юнг, І. Ялом, S. Arterburn, J. Felton та ін.

У філософії духовність розглядається, переважно, як якісна характеристика свідомості, як продукт діяльності людини у суспільстві. У психології духовність розглядається як моральність особистості.

Аналіз психологічних та філософських підходів до духовності свідчить, що більшість дослідників вважає, що духовність є процес і результат розвитку людини до рівня усвідомлення своєї буттєвої сутності та трансцендентування за межі власного життя, звернення до досвіду людства та вищих загальнолюдських цінностей [13].

Духовність – це механізм буття людини, що функціонує та розвивається у ціннісному полі. Цінності – це смислотворюючі основи буття, що задають спрямованість та мотивованість людської життєдіяльності та конкретним вчинкам [2]. Духовність необхідно розглядати як соціально-моральну цінність, сутність якої виражається у здатності пізнавати, творити світ з добром для людей, у гуманізмі, у толерантності, у позитивній свободі [13].

Культура суспільства та внутрішній духовний світ особистості тісно пов'язані. В. В. Знаков відмічає, що вони знаходяться у постійній взаємодії, завдяки взаємопроникненню ціннісних представлень суспільства у ціннісно-нормативну свідомість особистості [5].

Девіантна поведінка – це поведінка, що порушує соціальні норми певного суспільства. Девіантна поведінка виражається у вчинках, діях (або бездіяльності) як окремих осіб, так і соціальних груп, що відступають від встановлених законодавчо або сформованих у конкретному соціумі загальноприйнятих норм, правил, принципів, зразків поведінки, традицій та звичаїв [4].

Проблему девіантної поведінки розглядали такі вчені: Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Е. Фромм, А. Бандура, Р. Уолтерс, Б. С. Братусь, Н. В. Виничук, А. Ф. Зелінський, О. В. Змановська, Ю. О. Клейберг, Ц. П. Короленко, А. Коен, В. М. Кудрявцев, К. Леонгард, А. Є. Лічко, Ю. П. Платонов, А. В. Хомич та ін.

Метою статті є визначення та аналіз особливостей зв'язку духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. До неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері можна віднести: девіантну, делінквентну та агресивну поведінку.

Термін «відхилення» часто пов'язується тільки з кримінальними явищами, а саме: пияцтвом, злочинами, наркоманією, проституцією тощо. В той же час практично завжди такі явища вважаються відхиленнями від існуючих соціальних норм [14]. О. В. Змановська вказує, що девіація – це межа між нормою та патологією, крайній варіант норми [4].

Оцінка будь-якої поведінки має на увазі порівняння її з певною нормою. В кожному суспільстві встановлюються норми поведінки, які є офіційними та неофіційними. Офіційні норми прийняті державою, а неофіційні – виступають як моральні норми даного суспільства.

Соціальні норми є вимогами (правилами) суспільства щодо поведінки особистості, визначаючи характер, а також межі можливих і припустимих її проявів [11].

Нестандартну поведінку, що відхиляється від норми, називають девіантною. Девіантну поведінку визначають як антисоціальну поведінку, що порушує певні соціальні, культурні, етичні та правові норми.

Під девіантною поведінкою дослідники розуміють [4; 6; 14]:

- 1) вчинок, дії людини, що не відповідають офіційно встановленим чи фактично існуючим нормам у даному суспільстві, зокрема нормам моралі, права, культури, психічного здоров'я;
- 2) соціальне явище, яке виражене в масових формах людської діяльності, які не відповідають офіційно встановленим чи фактично існуючим в даному суспільстві нормам. До видів девіантної поведінки відносять алкоголізм, наркоманію, азартні ігри, проституцію, бродяжництво, самогубство, антисоціальну та аморальну поведінку.

Особливістю девіантної поведінки є те, що вона супроводжується різними проявами соціальної дезадаптації. Така поведінка викликає або посилює стан соціальної дезадаптації [6]. Стан дезадаптації, в свою чергу, може бути самостійною причиною девіантної поведінки особистості.

У формуванні девіантної поведінки значну роль відіграють такі чинники: соціальна нерівність, негативний вплив родини та близького оточення; недосконалість правового та морального виховання; недосконалість процесу формування особистості [14].

Однією з форм девіантної поведінки є адиктивна поведінка. Адиктивна поведінка – це відхилення, що характеризується прагненням до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин чи постійною фіксацією уваги на певних видах діяльності, яка спрямована на розвиток та підтримку інтенсивних емоцій [4].

Делінквентну поведінку слід розглядати як сукупність протиправних вчинків, чи злочинів. Делінквентна поведінка включає в себе дії кримінального характеру.

Серед суттєвих чинників злочинності молоді можна вважати такі: низький рівень розвитку економіки країни; зростання криміногенного фактору в суспільстві; негативний вплив телебачення та інтернету (пропаганда агресії, насилля, культу сили, статевої розпусти, наркотиків тощо); бездуховність (поширення серед молоді стереотипів поведінки, які є несумісними із загальнолюдськими цінностями).

Дані чинники істотно впливають на формування криміногенної особистості, яка вже готова до здійснення злочину. Для криміногенної особистості характерними є агресивність, жорсткість, байдужість до страждань інших людей, байдужість до проблем суспільства, значні викривлення моральної та правової свідомості, втрата інтересів до навчання, вузькоутилітарне відношення до професії, орієнтація на задоволення, неправдивість, несамокритичність [8].

Агресивна поведінка виступає однією з форм неконструктивної поведінки. На основі теоретичного аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних психологів щодо дефініцій агресії як психологічного явища можна виділити різні статуси агресії [9]. Тобто, агресію слід розглядати як психічний стан, властивість особистості, об'єкт потреби та поведінковий прояв.

Агресія як властивість особистості, по-перше, виступає як мотиваційна тенденція, внутрішнє спонукання до здійснення агресивних дій, по-друге, відображає відносно стабільну готовність до агресивних дій в самих різних ситуаціях за наявності потенційно агресивного сприймання та потенційно агресивної інтерпретації як стійкої особистісної особливості світосприйняття та світорозуміння, по-третє, характеризується наявністю деструктивних тенденцій у відносинах з іншими людьми [8].

Агресія як об'єкт потреби виступає метою і мотивом поведінки, як самостійна цінність. Агресія як поведінковий прояв – це поведінка, котра характеризується спрямованістю, по-перше, на заподіяння шкоди неживим об'єктам, по-друге, на здійснення дій, які спричиняють шкоду (фізичну, моральну чи матеріальну) живим істотам, які мають мотивацію уникнення такого ставлення [8].

У значній кількості опублікованих праць було показано, що більшість людей поводять себе досить непослідовно. У. Мішел (W. Mischel) зазначає, що існуюча послідовність в поведінці відноситься лише до схожих ситуацій [17]. Люди, схильні до насилля, будуть нападати на інших, тільки якщо дана ситуація має для них певний смисл. Ситуації, які можуть спровокувати спалах насилля, досить різноманітні.

В психології виділяють два різновиди патологічної агресії: психотичну та поведінкову. На думку Г. Е. Бреслава [3], психотична агресія звичайно здійснюється у вигляді шалених розрядів агресії з втратою контролю над своїми діями та немотивованими коливаннями настрою. Така агресія часто супроводжується порушеннями потягів (жорстокість, підвищена сексуальність, алкоголізація) та помітними соматовегетативними порушеннями. Психотична агресія виникає внаслідок патології різних сфер психіки: при порушеннях сприймання (галюцинації), мислення (марення, надцінні ідеї), настрою (тривога, дисфорія), потягів (імпульсивність, садизм).

Звичайно ці види патології сполучаються. А. Н. Стаценко [15] виділяє наступні групи патологічної агресії: 1) агресивна поведінка із змінами в емоційній сфері та виникненням афективних реакцій; 2) агресивна поведінка за наявності надцінних та маячних ідей (в основному, ідей переслідування, відношення, шкоди); 3) садистична агресія.

К. С. Лебединська [10] вважає, що непсихотична агресія, на відміну від психотичної, перебігає у вигляді різних нестійких поведінкових та афективних розладів. При цьому останні мають певне мотивування коливань настрою, афективні спалахи нетривалі, і до них нерідко з'являється критичне відношення. Така агресивна поведінка з'являється в основному через відсутність морально-етичних норм з причини низької культури чи недоліків виховання.

Г. Е. Бреслав [3] вказує, що неможливе чітке дихотомічне розділення психотичної агресії у душевнохворих, а поведінкової – у невротиків і психопатів. Надмірно агресивна поведінка може розцінюватись як окремий поведінковий розлад. Для такого розладу характерна стійка схильність до насилля та дій, що однозначно забороняються в суспільстві.

Психопатичний розвиток характеризується аномаліями характеру, що з'являються вже в ранньому віці. Причому небажані якості відносно стійкі протягом наступного життя, вони проявляються в різних сферах життя та досягають міри, що порушує соціальну адаптацію особистості. Після 18 років агресивна поведінка може розцінюватись як симптом особистісного розладу.

Р. Хейр (R. Hare) та його помічники склали Перелік ознак психопатії [16]. До найбільш характерних ознак відносять наступні: 1) балакучість та поверховий шарм; 2) сильне почуття власної цінності; 3) патологічна схильність до неправди та обману; 4) бездушність та недостатність емпатії; 5) поганий контроль за поведінкою; 6) імпульсивність; 7) нездатність прийняти відповідальність за свої вчинки.

Дослідження Дж. Ньюмена (J. Newman), також показали, що психопати відрізняються характерним недоліком здатності стримувати тенденцію до неперервних, орієнтованих на досягнення мети дій, навіть якщо ці дії можуть привести до того, що їх покарають [18]. Самого великого значення для психопатів має можливість досягнення їх безпосередніх цілей. В результаті неадекватного самообмеження в ситуації такого роду психопат навіть не спробує розглянути свою поведінку з точки зору інших людей чи прийняти до уваги міркування перспективи.

Оскільки багато молодих людей, вчинки яких з психіатричної точки зору можна розглядати як психічний розлад поведінки, з віком все ж таки змінюються, психологи та психіатри тепер не класифікують людей як психопатів до досягнення ними віку 18 років. Однак чим більше цих якостей людина проявляє, тим ймовірніше, що вона буде представляти загрозу насилля для суспільства.

Можна зробити висновок, що агресія психопатів в основному носить інструментальний характер, тобто психопати – це люди з інструментальною спрямованістю агресії. Це тип агресивної антисоціальної особистості.

Бездуховність виступає одним з істотних факторів неконструктивних форм поведінки молоді. Консенсус в суспільстві передбачає існування загальних цінностей, які розділяються всіма. Такі загальні цінності об'єктивуються культурою чи задаються трансцендентально [1; 2; 7]. Релігійно-філософські системи розробили та сформували загально-людські цінності, які інтегрувались як універсальні [13]. Ці цінності правомірно розглядати як справжньо гуманістичними цінностями.

В ситуації військового конфлікту в Україні злочинність поступово набуває все більшого розповсюдження. Отримала розвиток організована злочинність, проституція, дитяча злочинність.

Бездуховність, низький моральний рівень суспільства є чинниками неконструктивної поведінки молоді. Бездуховність може знаходити свій вираз в правопорушеннях, алкоголізації, бродяжництві, проституції, розповсюдженні наркоманії, насиллі. В перспективі ми плануємо дослідження особливостей неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [наук.-метод. посібник] / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Братусь Б. С. Нравственное сознание личности (Психологическое исследование) / Б. С. Братусь. – М.: Знание, 1985. – 64 с.
3. Бреслав Г. Э. Психологическая коррекция детской и подростковой агрессивности / Г. Э. Бреслав. – СПб.: Речь, 2007. – 144 с.
4. Змановская Е. В. Девиантология: Психология отклоняющегося поведения / Е. В. Змановская. – М.: Академия, 2006. – 288 с.
5. Знаков В. В. Понимание субъектом правды о моральном поступке другого человека: нормативная этика и психология нравственного сознания / В. В. Знаков // Психологический журнал. – 1993. – № 1. – С. 32–43.
6. Клейберг Ю. А. Девиантное поведение в вопросах и ответах / Ю. А. Клейберг. – М.: МПСИ, 2006. – 304 с.
7. Коган Л. Н. Цель и смысл жизни человека / Л. Н. Коган. – М.: Мысль, 1984. – 112 с.
8. Кравчук С. Л. Патологічні форми агресивної поведінки особистості / С. Л. Кравчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – № 34 (58). – С. 59–66.

9. *Кравчук С. Л.* Специфіка соціалізації агресії особистості та напрямки психологічної допомоги / С. Л. Кравчук // Практична психологія в системі вищої школи: [монографія]. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 284–302.
10. *Лебединская К. С., Райская М. М., Грибанова Г. В.* Подростки с нарушениями в аффективной сфере / К. С. Лебединская, М. М. Райская, Г. В. Грибанова. – М.: Медицина, 1988. – 246 с.
11. *Мертон Р.* Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 315 с.
12. *Платонов Ю. П.* Социальная психология поведения: [учебное пособие] / Ю. П. Платонов. – СПб.: Питер, 2006. – 464 с.
13. *Помиткін Е. О.* Психологія духовного розвитку особистості: [монографія] / Е. О. Помиткін. – К.: Наш час, 2007. – 280 с.
14. *Рудакова И. А.* Девиантное поведение / И. А. Рудакова, О. С. Ситникова, Н. Ю. Фальчевская. – Ростов н / Д.: Изд-во “Феникс”, 2005. – 156 с.
15. *Стаценко А. Н.* Агрессивное поведение у подростков / А. Н. Стаценко // Патологические формы девиантного поведения у подростков. – М.: Медицина, 1989. – 283 с.
16. *Hare R.* Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths among us / R. Hare. – New York: Pocket Books. – 1993. – 214 p.
17. *Mischel W.* Personality and assessment / W. Mischel. – New York: Wiley, 1968. – 237 p.
18. *Newman J. P., Wallace J. F.* Reinforcement sensitivity theory and psychopathy / J. P. Newman, J. F. Wallace // Associations between psychopathy and the behavioral activation and inhibition systems / P. J. Corr (Ed.). – Cambridge: Cambridge University Press. – 2006. – 316 p.

Транслітераційний переклад літературних джерел

1. *Beh I. D.* Osobistlsno zorlEntovane viovannya: [nauk.-metod. poslbnik] / I. D. Beh. – K.: IZMN, 1998. – 204 s.
2. *Bratus B. S.* Nравstvennoe soznanie lichnosti (Psihologicheskoe issledovanie) / B. S. Bratus. – M.: Znanie, 1985. – 64 s.
3. *Breslav G. E.* Psihologicheskaya korrektsiya detskoj i podrostkovoj agressivnosti / G. E. Breslav. – SPb.: Rech, 2007. – 144 s.
4. *Zmanovskaya E. V.* Deviantologiya: Psihologiya otklonyayuschegosya povedeniya / E. V. Zmanovskaya. – M.: Akademiya, 2006. – 288 s.
5. *Znakov V. V.* Ponimanie sub'ektom pravdy i moralnom postupke drugogo cheloveka: normativnaya etika i psihologiya nравstvennogo soznaniya / V. V. Znakov // Psihologicheskij zhurnal. – 1993. – # 1. – S. 32–43.
6. *Kleyberg Yu. A.* Deviantnoe povedenie v voprosah i otvetah / Yu. A. Kleyberg. – M.: MPSI, 2006. – 304 s.
7. *Kogan L. N.* Tsel i smysl zhizni cheloveka / L. N. Kogan. – M.: Myisl, 1984. – 112 s.
8. *Kravchuk S. L.* Patologichnl formi agresivnoyi povedlnki osobistosl / S. L. Kravchuk // Naukoviy chasopis NPU Imenl M. P. Dragomanova. – Serlya # 12. Psihologichnl nauki: Zb. naukovih prats. – K.: NPU Imenl M. P. Dragomanova, 2011. – # 34 (58). – S. 59–66.
9. *Kravchuk S. L.* Spetsiflka sotslallzatsiyi agresiyi osobistosl ta napryamki psihologichnoyi dopomogi / S. L. Kravchuk // Praktichna psihologiya v sisteml vischoyi shkoli: [monograflya]. – K.: NPU Imenl M. P. Dragomanova, 2012. – S. 284–302.

10. *Lebedinskaya K. S., Rayskaya M. M., Gribanova G. V. Podrostki s narusheniyami v affektivnoy sfere / K. S. Lebedinskaya, M. M. Rayskaya, G. V. Gribanova. – M.: Meditsina, 1988. – 246 s.*
11. *Merton R. Sotsialnaya teoriya i sotsialnaya struktura / R. Merton. – M.: AST: AST MOSKVA: HRANITELb, 2006. – 315 s.*
12. *Platonov Yu. P. Sotsialnaya psihologiya povedeniya: [uchebnoe posobie] / Yu. P. Platonov. – SPb.: Piter, 2006. – 464 s.*
13. *Pomitkin E. O. Psihologiya duhovnogo rozvitku osobistosti: [monograflya] / E. O. Pomitkin. – K.: Nash chas, 2007. – 280 s.*
14. *Rudakova I. A. Deviantnoe povedenie / I. A. Rudakova, O. S. Sitnikova, N. Yu. Falchevskaya. – Rostov n / D.: Izd-vo "Feniks", 2005. – 156 s.*
15. *Statsenko A. N. Agressivnoe povedenie u podrostkov / A. N. Statsenko // Patologicheskie formy deviantnogo povedeniya u podrostkov. – M.: Meditsina, 1989. – 283 s.*
16. *Hare R. Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths among us / R. Hare. – New York: Pocket Books. – 1993. – 214 p.*
17. *Mischel W. Personality and assessment / W. Mischel. – New York: Wiley, 1968. – 237 p.*
18. *Newman J. P., Wallace J. F. Reinforcement sensitivity theory and psychopathy / J. P. Newman, J. F. Wallace // Associations between psychopathy and the behavioral activation and inhibition systems / P. J. Corr (Ed.). – Cambridge: Cambridge University Press. – 2006. – 316 p.*

Кравчук С. Л. К проблеме исследования духовных ценностей и неконструктивных форм поведения молодежи в политико-правовой сфере в условиях военного конфликта. В статье рассматривается проблема исследования психологических особенностей связи духовных ценностей и неконструктивных форм поведения молодежи в политико-правовой сфере в условиях военного конфликта.

Проанализировано содержание понятия «духовность» в психологии. Показано, что духовность является социально-моральной ценностью и выступает в качестве механизма существования человека, который функционирует и развивается в ценностном поле. Проанализировано, что сущность духовности выражается в позитивной свободе, в гуманизме, в создании мира с добром для людей, в способности познавать, в толерантности. Показано, что к неконструктивным формам поведения молодежи в политико-правовой сфере можно отнести: девиантное, делинквентное и агрессивное поведение. Проанализирована специфика девиантного поведения личности. Показано, что девиантное поведение – это система поступков, действий человека, которые не удовлетворяют общепринятым нормам в данном обществе, в частности нормам морали, права, культуры, психического здоровья. Показано, что девиантное поведение сопровождается разными проявлениями социальной дезадаптации.

Показано, что агрессию следует рассматривать как психическое состояние, свойство личности, объект потребности и поведенческое проявление. Проанализированы особенности агрессивного поведения. Показано, что бездуховность выступает одним из существенных факторов неконструктивных форм поведения молодежи.

Ключевые слова: духовность, политико-правовая сфера, девиантное поведение, делинквентное поведение, агрессивное поведение.

Kravchuk S. L. To the problem of research of spiritual values and non-constructive forms of behavior of young people in the political-legal sphere in the conditions of military conflict. In the article the problem of research of psychological features of connection of spiritual values and non-constructive forms of behavior of young people is examined in the political-legal sphere in the conditions of military conflict.

It is analysed of concept «spirituality» is analysed in psychology. It is shown that spirituality is a socialmoral value and comes forward as a mechanism of existence of man that functions and develops in the valued field. It is analysed, that essence of spirituality is expressed in positive freedom, in humanism, in creation of the world with good for people, in ability to cognize, in tolerance.

It is shown that to the non-constructive forms of behavior of young people in the political-legal sphere it is possible to take: deviative, delinquentive and aggressive behavior. The specific of deviative behavior of personality is analysed. It is shown that deviative behavior is the system of acts, actions of man, that dissatisfy to the generally accepted norms in this society, in particular to the norms of moral, right, culture, psychical health. It is shown that deviative behavior is accompanied by the breaches of social adaptation.

It is shown that delinquentive behavior is totality of illegal acts, actions of criminal character. It is shown that aggression it follows to examine as a mental condition, property of personality, object of necessity and display of behaviour. The features of aggressive behavior are analysed as one of forms of non-constructive behavior.

It is shown that unspirituality comes forward to one of substantial factors of non-constructive forms of behavior of young people.

Keywords: spirituality, political-legal sphere, deviative behavior, delinquentive behavior, aggressive behavior.

Відомості про автора:

Кравчук Світлана Леонтіївна – кандидат психологічних наук, доцент; старший науковий співробітник, Інститут соціальної та політичної психології; Київ, Україна. 095-88-71-306, magnol@ukr.net

Information about the author:

Kravchuk Svitlana Leontiivna – Candidate of Psychological Sciences, Senior scientific researcher, Institute of social and political psychology; Kyiv, Ukraine. 095-88-71-306, magnol@ukr.net

Статтю подано до друку 26.03.2017.

УДК 159.955.4:378.011.3–051

© О. А. Ляшенко, 2017

О. А. Ляшенко (м. Київ)

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОСТІ ЯК ЧИННИКА СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ РІВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Ляшенко О. А. Розвиток рефлексивності як чинника становлення психологічної позиції рівності майбутніх викладачів. Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку рефлексивності у майбутніх викладачів як чинника становлення психологічної позиції рівності. На сьогоднішній день у психології визнано суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів зі студентами як один з найбільш ефективних способів створити умови для їхнього професійного та особистісного зростання. Водночас багато викладачів декларує таку взаємодію, використовуючи діалогічний стиль, надаючи студентам можливість висловити власну думку, при цьому ігноруючи її змістове наповнення, причини виникнення, не дозволяючи висловлювати критичні зауваження, питання тощо. Тому становлення психологічної позиції рівності допоможе викладачам не тільки декларативно виявляти рівність, але й на психологічному рівні визнавати особистість студента рівноправною.